

מערה יהודית עתיקה ליד דרך המלך ירושלים – שכם.

מאת א. ל. סוקניק

מערת הקברים שאנו דנים עליה כאן נמצאת ליד דרך המלך מירושלים לשכם קרוב לסוף הק"מ הל"ב. המערה חצובה בסלע סמוך לצד שמאל של הדרך מירושלים. ידיעה אודות מציאותה מסר לי בטובו ד"ר א. מדר, מנהל המכון הקתולי של ה-Görresgesellschaft בירושלים. המערה נבדקה על ידי ביום 14 בדצמבר 1932.

א. תיאור המערה

בסלע שלפני הכניסה למערה נחצבה חצר, 2 מ. בערך רחבה. הקיר הדרומי של החצר, שדרכו נכנסים למערה, חצוב חציבה מאונכת עד לגובה של 2 מ. בערך. בקיר זה חקוק לשמאל הכניסה בחקיקה עמוקה ובצורה פרימיטיבית תומר, שחלק מכפותיו עולה למעלה וחלק אחר, כנראה החריית, יורד למטה (ראה "חזית" בתרשים).

לפני הפתח יש בקיר שקע בצורת מלבן המיועד לאבן, שהיתה סוגרת לפני את המערה. הפתח עצמו מעוגל מלמעלה; רחבו 0.75 מ. וגבהו 0.85 מ. המערה עצמה רבועה – 2.45 מ. בערך אורך כל קיר וגבהה – 1.05 מ. ליד הכניסה נמצא ברצפת המערה שקע מרובע – 0.97 מ. ארכו, 0.70 מ. רחבו ועמקו 0.60 מ. שקע זה נועד לאפשר את העמידה במערה וכמו"כ ליד ברצפתה אצטבאות להנחת גופות המתים. רוחב האצטבא שבצד מזרח 0.75 מ., זו שבמערב – 0.95 מ. וזו שבצד צפון – 1.25 מ. (ראה "תכנית" בתרשים).

בקיר הצפוני של המערה (ראה חתך א' – ב' בתרשים) חקוקות עמוק בסלע סמוך לתקרה שלש אותיות גדולות (15 ס"מ בערך גודל כל אות): **לגה**. לפני האות **ל'** ישנם שרידי אות אחרת: **י'** או **ב'**. ימינה לשורה זו רואים בסלע שטח מעובד, רחבו 0.55 מ., המתעגל למעלה. שטח זה הוקצה, כנראה, לשם כתובת שהיתה צריכה להיות חקוקה עליו. ועל ידי כך נהרס הקצה הימני של השורה הנ"ל. שרידי אותיות בשטח זה לא עלה בידי למצוא כעת לרגלי שטטוש הסלע במקום זה.

בסלע שמעל למערה, מזרחה לפתח, נמצאים שני שקעוריים מלאכותיים במרחק של 0.87 מ. זה מזה. האחד (1 ב"תכנית") חצוב בצורת עיגול שקטרו 40 ס"מ ועמקו 20 ס"מ. השני (2 ב"תכנית") סגלגל (18 ס"מ X 12 ס"מ) ועמקו

11 ס"מ. שקעים כאלה מצויים גם ליד הרבה מהקברות העתיקים שבסביבות ירושלים.

ב. תקופת המערה וערכה ההיסטורי והארכיאולוגי
מערה זו, שהיא בעלת אצטבאות לאורך קירותיה, שייכת לטיפוס שקדם למערות בעלות הכוכים בתוך קירותיהן. מורדות ההרים לשני צדי חלק הדרך שבין גופנא, עין סיניא ועין חרמיה מלאים מערות קברים יהודיות משני הטפוסים הללו. מציאותן מראה בלי ספק על ישוב יהודי גדול שנמצא בימי הבית השני בשטח זה. ואכן בין ערי הפלך, או טופרכיות, של ארץ יהודה בסוף ימי הבית נזכרת גם העיר גופנא⁽¹⁾, שמרובים היו בה תושביה הכהנים⁽²⁾. גם כתבות יהודיות אחדות ידועות לנו מאותה סביבה. ליד הכפר עין סיניא נמצאת מערה שעל משקופה חרותה כתובת ארמית בשורה אחת המתחילה במלים "חנניה בר אלעזר בר...⁽³⁾". סופה מטושטש ואולם היו כאלה הרוצים להכיר בסוף את המלה "כהן". כתובת זו בכל אופן שייכת לפי כתבה לתקופה שלפני חרבן ירושלים. ליד גופנא נמצאה מערת קברים יהודית ובה גלוסקמאות. על דופן אחת הגלוסקמאות חרותה הכתובת ביונית *Σαλώμη Ιακείμου* וכבר שיער ווינצנט, שפרסם את תגלית המערה הזאת⁽⁴⁾, השערה שאין כל הוכחות נגדה, שבגלוסקמא זו נלקטו עצמותיה של אשת יקים או אלקימוס, הכהן הגדול המתיון, שהתנגד ליהודה המכבי.

מציאות ישוב של כהנים בסביבה ההיא הביאני לפיכך לראות בשרידי הכתובת החקוקה בקיר הצפוני של המערה את השם בלגה או בילגה, המשמר העשירי שבכ"ד משמרות הכהונה. יש לחשוב שהכתובת השלמה היתה "בני בילגה" או "מבני בילגה" כדוגמת הכתובת על אחת הגלוסקמאות. שנמצאו במערת קברים ליד קטמון, "מבני ישבאב" השמורה באוסף של המנזר הגרמני "דורמיטיו" ליד "שער ציון". בת משפחה זו היתה, כידוע אותה מרים שנשתמדה ונישאה לסרדיוט יווני וחרפה את המזבח וכו' (תוספתא, סכה פרק ד'). אם השערתי נכונה היא, הרי יש לנו כעת רמז למקום מושבו של המשמר הזה. יתכן שגם יקים היה מבני אותו המשמר שהתקרב ביותר ליוונים.

נשאר לי עוד להוסיף מלים אחדות על השקעוריים שמעל למערה. שקעוריים אלה, הנמצאים כבר בתקופות קדומות ליד קברים, קשורים באמונה שהיתה רווחת, כי המתים סובלים מצמאון וצריך להמציא להם מים זכים לשובב את נפשם.

(1) יהוסף, מלחמות ג', ג', ה'; ראה גם קליין: חלוקת יהודה והגליל, ספר השנה של אי

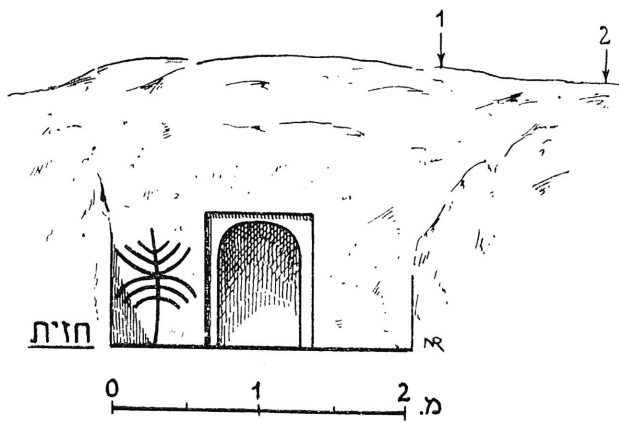
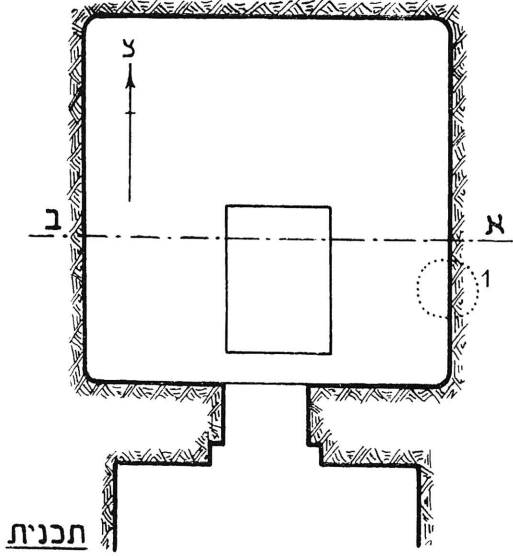
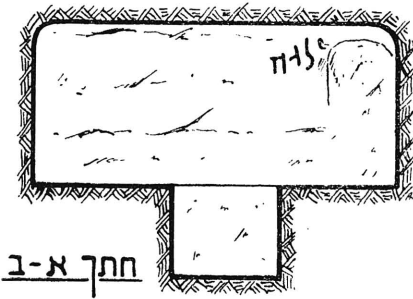
שנה א., ע. 24 ואילך.

(2) ירושלמי תענית, פרק ד', ע. ס"ט, א'; ראה גם: Büchler, Die Priester und

der Cultus im letzten Jahrzehnt d. jerusalemischen Tempels, p. 187

Cl. Ganneau, Archaeological Researches in Palestine, vol. II, p. 285ff. (3)

Revue Biblique, 1913, p. 103 ff. (4)

תְּרִשִׁים הַמְעוּרָה
 (נִמְאָמְרוּ שָׁל אֵי. 2. סוּקוּנִיקָה)